

כיצד נדע לזהות מי נביא שקר?

הקדמה

בפרק י"ח חמש פרשיות, ובהן שלושה נושאים עיקריים: דיני הכהנים, איסורי כישוף ודיני הנביא.

בסוף פרשת הנביא אומרת התורה:

כא. "וכי תאמר בלבבך: איכה נדע את הדבר אשר לא דברו ד'?"

כב. אשר ידבר הנביא בשם ד', ולא יהיה הדבר ולא יבא, הוא הדבר אשר לא דברו ד', בזדון דברו הנביא, לא תגור ממנו".

לפי זה עולה שכל דבר שאומר נביא האמת חייב להתקיים!

נשאלת השאלה: מופיעות בתנ"ך נבואות שנאמרו על ידי נביאי אמת ולא התקיימו! כמו נבואת ישעיהו לחזקיהו שהוא ימות, ומיד אחר כך אמר לו ישעיהו שד' הוסיף על ימיו חמש עשרה שנה (מל"ב כ, א-ו)! וכן נבואת יונה לנינה שהיא תהפך, ובסוף היא ניצלה (יונה פרק ג)¹!

א. הסבר המפרשים

כבר הרגיש בשאלה זו הרשב"ם, וכתב: "ולא יהיה הדבר ולא יבוא - וכגון שאין תשובה ומעשים טובים שינחם הקב"ה בשבילם, הרי חזקיהו תפילה הועילה לו, ולנינה כי שבו מדרכם הרעה".

כלומר: תשובה ומעשים טובים יכולים לעכב את הפורענות, או למנוע אותה כליל!

גם החזקוני כתב בדומה לרשב"ם: "ולא יהיה הדבר ולא יבא וגו' - וכגון שאין שם תשובה ומעשים טובים שינחם הקדוש ברוך הוא ויעכב הפרענות, כגון חזקיהו ונינה, וכיוצא בהם".

אבל לפי זה לא מובן מספיק כיצד נדע אם הנביא דבר אמת, או שקר ח"ו! הרשב"ם והחזקוני כאן קיצרו, וראשונים אחרים הרחיבו בהסבר הענין.

ב. דברי ירמיהו לנביא השקר חנניה בן עזור

יסודם של דברי הרשב"ם והחזקוני הם בדברי ירמיהו.

כך נאמר בספר ירמיהו פרק כ"ח:

¹ עיין גם במלכים א כא, יז-כט.

א. "ויהי בשנה ההיא, בראשית ממלכת צדקיה מלך יהודה, בשנה הרבעית בחדש החמישי, אמר אלי חנניה בן עזור, הנביא אשר מגבעון בבית ד', לעיני הכהנים וכל העם לאמר:

- ב. כה אמר ד' צב-אות אלקי ישראל לאמר: שברתי את על מלך בבל.
 ג. בעוד שנתים ימים אני משיב אל המקום הזה את כל כלי בית ד', אשר לקח נבוכדנאצר מלך בבל מן המקום הזה ויביאם בבל.
 ד. ואת יכניה בן יהויקים מלך יהודה, ואת כל גלות יהודה הבאים בבלה, אני משיב אל המקום הזה, נָאָם ד', כי אשפֹּר את על מלך בבל.
 ה. ויאמר ירמיה הנביא אל חנניה הנביא לעיני הכהנים ולעיני כל העם העמדים בבית ד'.
 ו. ויאמר ירמיה הנביא: אמן, כן יעשה ד'. יָקָם ד' את דבריך אשר נִבְּאתָ להשיב כלי בית ד' וכל הגולה מבבל אל המקום הזה.
 ז. אך שמע נא הדבר הזה אשר אנכי דִּבֵּר באזניך, ובאזני כל העם:
 ח. הנביאים אשר היו לפני ולפניך מן העולם, ויִנְבְּאוּ אל ארצות רבות ועל ממלכות גדלות, למלחמה ולרעה ולדָּבָר.
 ט. הנביא אשר יִנְבֵּא לשלום - בָּבֵא דבר הנביא יִנְדַע הנביא אשר שלחו ד' באמת".

הסביר רש"י (ז): "אך שמע נא וגו' - אמר: אני מתנבא פרענויות, אם לא יבוא - איני שקרן, הקב"ה ניחם על הרעה. אבל הנביא אשר ינבא לשלום וגו' - בבא דבר הנביא יודע וגו', אבל אם לא יבוא דברו - שקרן הוא, שנאמר: 'לא איש א-ל ויכזב וגו' (במדבר כג, יט). כך דרש רבי תנחומא (וירא יג)".

לפי זה אכן הנביא יכול להיבחן רק אם הוא יגיד נבואת נחמה, והיא ח"ו לא תקרה. אבל אם הוא יגיד נבואת פורענות והיא לא תקרה, הוא לא יוכל להבחן בה, כיון שאפשר שהאנשים שעליהם נאמרה נבואת הפורענות חזרו בתשובה, וד' ניחם על הרעה.

כך כתב גם הרמב"ם בהלכות יסודי התורה (פ"י ה"ד): "דברי הפורענות שהנביא אומר, כגון שיאמר: 'פלוני ימות', או: 'שנה פלונית רעב', או: 'מלחמה', וכיוצא בדברים אלו - אם לא עמדו דבריו אין בזה הכחשה לנבואתו, ואין אומרים: 'הנה דבר ולא בא'. שהקב"ה ארץ אפים ורב חסד, ונחם על הרעה, ואפשר שעשו תשובה ונסלח להם, כאנשי נינוה, או שתלה להם, כחזקיה.

אבל אם הבטיח על טובה, ואמר שיהיה כך וכך, ולא באה הטובה שאמר - בידוע שהוא נביא שקר. שכל דבר טובה שיגזור הא-ל, אפילו על תנאי - אינו חוזר. הא למדת שבדברי הטובה בלבד יבחן הנביא.

הוא שירמיהו אמר בתשובתו לחנניה בן עזור, כשהיה ירמיהו מתנבא לרעה וחנניה לטובה, אמר לו לחנניה: 'אם לא יעמדו דברי - אין בזה ראייה שאני נביא שקר, אבל אם לא יעמדו דבריך - יודע שאתה נביא שקר', שנאמר: 'אך שמע נא את הדבר הזה וגו', הנביא אשר ידבר שלום - בבוא דבר הנביא יודע הנביא אשר שלחו ד' באמת².

ג. קושיה מהגמרא במסכת ברכות

במסכת ברכות (דף ד ע"א) נאמר: 'ר' יעקב בר אידי רמי: כתיב: 'והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך' (בראשית כח, טו), וכתיב: 'ויירא יעקב מאד' (בראשית לב, ז)!

אמר: שמה יגרום החטא.

כדתניא: 'עד יעבור עמך ד', עד יעבור עם זו קניתי' (שמות טו, טז), 'עד יעבור עמך ד' - זו ביאה ראשונה, 'עד יעבור עם זו קניתי' - זו ביאה שנייה. מכאן אמרו חכמים: ראויים היו ישראל ליעשות להם נס בימי עזרא כדרך שנעשה להם בימי יהושע בן נון, אלא שגרם החטא".

רואים מגמרא זו שגם נבואה לטובה שנאמרה לנביא יכולה שלא להתקיים!

ד. הסבר הרמב"ם

קושיה זו כבר הקשה הרמב"ם בהקדמתו לפירוש המשנה, וענה עליה: "אבל זה שיעקב פחד, וד' כבר ייעדו בטובה, כמו שאמר לו: 'והנה אנכי וכו', ומצאנוהו

² רש"י בפרשתנו (יח, כא) כתב: "וכי תאמר בלבבך - עתידין אתם לומר, כשיבא חנניה בן עזור ומתנבא: 'הנה כלי בית ד' מושבים מבבלה עתה מהרה' (ירמיה כז, טז). וירמיהו עומד וצווח על העמודים ועל הים ועל יתר הכלים שלא גלו עם יכניה: 'בבלה יובאו' (שם כז, כב) עם גלות צדקיהו". ובפסוק כ"ב כתב: "אשר ידבר הנביא - ויאמר דבר זה עתיד לבוא עליכם, ותראו שלא יבא, הוא הדבר אשר לא דברו ד' והרוג אותו".

כתב על כך הרא"ם (בפסוק כ"ב): "ואף על פי שאין זה אלא כשידבר הנביא יעוד טוב ולא יבא, אבל כשידבר יעוד רע ולא יבא, אין לשפוט ממנו שהוא הדבר אשר לא דברו ד', כי אפשר ששב בתשובה, ונחם ד' על הרעה, כאנשי נינוה שהתנבא עליהם יונה בן אמיתי: 'ויקרא ויאמר: עוד ארבעים יום ונינוה נהפכת' (יונה ג, ד), וכתיב: 'ויקראו צום וילבשו שקים' (שם, ה) וגומר, וכתיב: 'וירא האלקים את מעשיהם, כי שבו מדרכם הרעה, וינחם האלקים על הרעה, אשר דבר לעשות להם, ולא עשה' (שם, י). הוא שירמיהו אמר בתשובתו לחנניה בן עזור, כשהיה ירמיהו מתנבא לרעה, וחנניה לטובה, אמר לו לחנניה: 'אם לא יעמדו דברי, אין מזה ראייה שאני נביא שקר. אבל אם לא יעמדו דבריך, יודע שאתה נביא שקר', שנאמר: 'אך שמע נא את הדבר הזה וגו' הנביא אשר יבא לשלום בבא דבר הנביא יודע הנביא אשר שלחו ד' באמת' (ירמיהו כח, ד-ט). מכל מקום, מפני שכבר בארו על (פסוק כא) 'וכי תאמר - עתידים אתם לומר, כשיבא חנניה בן עזור' וכו', וחנניה בן עזור, דבריו דברי שלום ויעוד טוב היו, לפיכך נכתב עליו: 'אשר ידבר הנביא בשם ד', ולא יהיה הדבר ולא יבא, הוא הדבר אשר לא דברו ד'". כלומר: לפי הרא"ם רש"י רמז לפירוש זה בהביאו את דברי חנניה בן עזור וירמיהו.

שירא פן ימות, כמו שאמר: 'ויירא יעקב מאד' וכו', ואמרו החכמים בזה שהוא ירא מכח עוון שיתחייב בו מיתה, והוא אומרם: 'קא סבר שמא יגרום החטא', והרי יורה זה שד' פעמים ייעד בטובה גם כן, ויגברו העוונות ולא תתקיים זאת הטובה - דע **שזה אמנם יהיה במה שבין ד' ובין הנביא. אבל שיאמר ד' לנביא שיעד בני אדם בטובה מוחלטת, ואחר כן לא תתקיים הטובה - הרי זה בטל ולא יהיה**, לפי שלא היה נשאר מקום לאמת בו הנבואה, והוא כבר נתן לנו בתורתו עיקר שהוא יבחן בצדק יעודיו".

כלומר: הכלל שאין ד' חוזר בו מנבואה לטובה מתיחס רק ל**נבואה שנאמרה על ידי נביא לבני אדם אחרים**, אבל במה שהבטיח ד' ל**נביא עצמו**, יתכן וד' יחזור בו, אם יגרום החטא. ולכן יעקב פחד מעשו, אף על פי שד' הבטיחו: "והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך" (בראשית כח, טו).

יש לציין שכדברי הרמב"ם הללו עולה גם מדברי ראשונים נוספים, שכתבו שבדרך כלל הבטחות הקב"ה לנביא הן בתנאי שהנביא לא יחטא, ויהיה ראוי לקבלת הברכות, אך כאשר הקב"ה כורת ברית עם הנביא - הדבר מוחלט, ואפילו אם הנביא יחטא, הוא יזכה לקבל את ההבטחה האלקית!³

ה. קושיה נוספת מהגמרא במסכת ברכות

עוד שאלו המפרשים: והרי לכאורה לא התקיימה נבואת משה: "עוד יעבור עמך ד', עד יעבור עם זו קניתי (שמות טו, טז), 'עד יעבור עמך ד' - זו ביאה ראשונה, 'עד יעבור עם זו קניתי' - זו ביאה שנייה. מכאן אמרו חכמים: ראויים היו ישראל ליעשות להם נס בימי עזרא כדרך שנעשה להם בימי יהושע בן נון, אלא שגרים החטא"⁴.

יש ליישב שזו אינה נבואה מפורשת, ופשט הנבואה הוא על ישראל בכניסתם לארץ בזמן יהושע, כמו שתרגם אונקלוס שם: "עד יעבר עמך ד' את נחל ארנון, עד יעבר עם זו גאלת את הירדן", ונבואה זו התקיימה, כמובן. אלא שחז"ל אמרו על דרך הדרש, שהנבואה רומזת גם לגאולה השנייה, ושישראל היו ראויים בזמן עזרא שיעשו להם נסים כמו בזמן יהושע, ובסוף הם לא זכו⁵.

³ עיין ברמב"ן בראשית טו, ב-ו-ז-יח; כח, כ; לב, יג, וראב"ע וחזקוני שם טו, ז (בסוף הדיבור) וספורנו שם טו, ט.

⁴ עיין ברא"ם על רש"י בראשית לב, ח וב"גור אריה" שם, ובחידושי הצ"ח לברכות ד ע"א.

⁵ עיין ב"גור אריה" על רש"י בראשית לב, ח ובחידושי "ברכת יעקב" למסכת ברכות שם [לגאון רבי יעקב שור מקיטוב, בתוך ספר "משנת יעקב" (מוסד הרב קוק, ירושלים תש"ן)] שכתבו כעין זה, והדברים פשוטים. והרא"ם והצ"ח כתבו הסברים אחרים.

ו. קושיה מדברי ירמיהו בפרק י"ח

עוד שאלו המפרשים⁶ שבספר ירמיהו פרק י"ח נאמר לכאורה שאין הבדל בין נבואה לטובה לבין נבואה לרעה!

כך נאמר שם:

ז. "ורגע אדבר על גוי ועל ממלכה לנתוש ולנתוץ ולהאביד.

ח. ושב הגוי ההוא מרעתו אשר דברתי עליו, ונחמתי על הרעה אשר חשבתי לעשות לו.

ט. ורגע אדבר על גוי ועל ממלכה לבנת ולנטע.

י. ועשה הרע בעיני, לבלתי שְׁמַע בקולי, ונחמתי על הטובה אשר אמרתי להיטיב אותו".

משמע שאין שום הבדל בין נבואה לרעה לבין נבואה לטובה, וגם מנבואה לטובה ד' חוזר בו אם האנשים קלקלו את מעשיהם!

ענו המפרשים ששם אין מדובר ב**נבואה שנאמרה לנביא**, אלא בדיבור שהקב"ה דבר כביכול **אל לבו**⁷. אבל בדבר טוב שנאמר לנביא - ד' לא יחזור בו, אפילו אם האדם יקלקל את מעשיו.

ז. מדוע לא כתוב בתורה בפירוש שרק נבואה לטובה חייבת להתקיים?

יש לשאול: לפי הסבר המפרשים, שרק נבואה לטובה חייבת להתקיים, היה מתאים שהתורה תוסיף עוד מלה אחת, ותכתוב בפירוש: "וכי תאמר בלבבך: איכה נדע את הדבר אשר לא דברו ד'?" אשר ידבר הנביא בשם ד' לטובה, ולא יהיה הדבר ולא יבא, הוא הדבר אשר לא דברו ד', בזדון דברו הנביא, לא תגור ממנו!" בדומה למה שאמר ירמיהו הנביא לחנניה בן עזור נביא השקר, ומדוע התורה לא כתבה כך?

יש לענות על כך שאכן יש גם נבואות לרעה שחייבות להתקיים, ואם הן לא תתקיימנה - תוכחש נבואת הנביא!
היכן מצאנו דבר כזה? בשלושה מקומות!

⁶ רא"ם על רש"י בראשית לב, ח ו"גור אריה" שם, ובפרשתנו.

⁷ רא"ם על רש"י בראשית לב, ח ו"גור אריה" שם, ובפרשתנו. ועיין גם ברמב"ן ויקרא י, ג שלא התיחס לפרשתנו, אבל כתב בהקשר לענין אחר: "כי דבר ד' גזרותיו ומחשבותיו וענין דרכיו, והדבור יאמר בכל אלה: 'דברתי אני עם לבי' (קהלת א, טז) - חשבתי מחשבה זו". ועיין ברד"ק שם בירמיהו יח, ח-ט.

1. המשך דברי ירמיהו לנביא השקר חנניה בן עזור

בהמשך הדיון שהיה בין ירמיהו הנביא לנביא השקר חנניה בן עזור נאמר (ירמיהו פרק כ"ח):

י. "ויקח חנניה הנביא את המוטה מעל צואר ירמיה הנביא, וישברהו. יא. ויאמר חנניה לעיני כל העם לאמר: כה אמר ד': ככה אֶשְׁבֵּר את על נבכדנאצר מלך בבל בעוד שנתים ימים, מעל צואר כל הגוים. וילך ירמיה הנביא לדרכו. יב. ויהי דבר ד' אל ירמיה, אחרי שבור חנניה הנביא את המוטה מעל צואר ירמיה הנביא, לאמר:

יג. הלוך ואמרת אל חנניה לאמר: כה אמר ד': מוטת עץ שְׁבַרְתָּ, ועשית תחתיהן מטות ברזל.

יד. כי כה אמר ד' צב-אות אלקי ישראל: על ברזל נתתי על צואר כל הגוים האלה, לעבד את נבכדנאצר מלך בבל, וְעַבְדְּהוּ, וגם את חית השדה נתתי לו.

טו. ויאמר ירמיה הנביא אל חנניה הנביא: שמע נא חנניה, לא שלחך ד', ואתה הבטחת את העם הזה על שֶׁקֶר.

טז. לכן כה אמר ד': הנני משלחך מעל פני האדמה. השנה אתה מת, כי סרה דברת אל ד'.

יז. וימת חנניה הנביא בשנה ההיא, בחדש השביעי".

הירושלמי הסביר את המשך הדיון שבין ירמיהו לנביא השקר חנניה בן עזור, ומלמד אותנו שלפעמים נביא אמת יכול להיבחן גם בנבואת פורענות! כך נאמר בתלמוד הירושלמי במסכת סנהדרין (פרק י"א ה"ה): "ויהי בשנה ההיא... אמר לו ירמיה: אתה אומר: 'בעוד שנתים ימים אני משיב' וגו' (כח, ג), ואני אומר שנבוכדנצר בא ונוטל את השאר: 'בבלה יובאו ושמה יהיו' וגו' (כז, כב). אמר לו: תן סימן לדברך.

אמר לו: אני מתנבא לרעה, ואיני יכול ליתן סימן לדברי, שהקב"ה אומר להביא רעה ומתנחם. ואתה מתנבא לטובה, אתה הוא שאתה הוא צריך ליתן סימן לדברך.

אמר לו: לאו, אתה הוא שאתה צריך ליתן סימן לדברך.

אמר לו: אין, כיני הרי אני נותן אות ומופת באותו האיש: השנה ההיא הוא מת, כי סרה דבר על ד' (כח, טז).

והוה ליה כן: 'וימת חנניה הנביא בשנה ההיא בחדש השביעי' (שם, יז).

שנת אחרת היתה, ותמר הכין!

אלא מלמד שמת בערב ראש השנה, וצוה את בניו ואת בני ביתו להסתיר את הדבר - שיוציאוהו אחר ראש השנה, בשביל לעשות נבואתו של ירמיה שקר".

פירש "קרבן העדה" שם:

”אמר לו - ירמיה... הריני נותן מופת בך, שתמות בשנה ההיא. והיה כך, שמת בשנה ההיא, דכתיב: 'וימת בחדש השביעי' כו'. ופריך: שנה אחרת היתה - דהא אחד בתשרי ראש השנה לשנים, וחדש השביעי שהוא תשרי - שנה אחרת! ואת אמר הכי השנה אתה מת!! שיוציאוהו אחר ראש השנה - שיחשבו העם שאחר ראש השנה מת. והכי פירושו: 'וימת חנניה בשנה ההיא, ונקבר בחדש השביעי'".

במעשה זה ירמיהו אמר לחנניה בן עזור שהוא מוכן לתת מופת בנבואת פורענות. כלומר: שלא תועיל שם חזרה בתשובה!

ומדוע? כיון שחנניה כל כך החציף פניו מול ירמיהו - הוא נעל בפני עצמו את דלתי התשובה!

בסופו של דבר, גם כאשר חנניה היה על סף מיתתו, במקום לחזור בתשובה ולבקש מחילה, הוא ניסה להכחיש שוב את נבואתו של ירמיהו!

הרשעים גם על פתחו של גיהנם, אינם חוזרים בתשובה (עירובין יט ע"א), ולא רק זאת, אלא מחפשים עוד להרשיע, ולשקר את העם כאילו ירמיהו, נביא האמת, אמר ח"ו דבר שקר!

2. דברי משה רבנו לעם ישראל במחלוקת קרח

כעין זה מצאנו כבר אצל משה רבנו.

בעקבות מחלוקת קרח על משה רבנו, וסירובם של דתן ואבירם לשמוע למשה נאמר (במדבר פרק ט"ז):

כה. "ויקם משה וילך אל דתן ואבירם, וילכו אחריו זקני ישראל.

כו. וידבר אל העדה לאמר: סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה ואל תגעו בכל אשר להם, פן תִּסְּפוּ בכל חטאתם.

כז. ויעלו מעל משכן קרח דתן ואבירם מסביב, ודתן ואבירם יצאו נצבים פתח אהליהם, ונשיהם ובניהם וטפם.

כח. ויאמר משה: בזאת תדעון כי ד' שלחני לעשות את כל המעשים האלה, כי לא מלבי.

כט. אם כמות כל האדם יִמְתּוֹן אלה וּפְקַדְתָּ כָּל הָאָדָם יִפְקֹד עליהם - לא ד' שלחני.

ל. ואם בריאה יברא ד', ופצתה האדמה את פיה, ובלעה אתם ואת כל אשר להם וַיִּרְדּוּ חַיִּים שְׂאֵלָה - וידעתם כי נֶאֱצוּ האנשים האלה את ד'.

לא. ויהי ככלתו לדבר את כל הדברים האלה, ותִּפְקַע האדמה אשר תחתיהם.

לב. ותפתח הארץ את פיה, ותבלע אתם ואת בתיכם, ואת כל האדם אשר לקרח, ואת כל הרכוש.

לג. וַיִּרְדּוּ הֵם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם חַיִּים שְׂאֵלָה, ותכס עליהם הארץ, ויאבדו מתוך הקהל.

לד. וכל ישראל אשר סביבתיים נסו לקלם, כי אמרו: פן תבלענו הארץ".
 משה רבנו אמר לעם ישראל שאם לא תקרה כעת פורענות שלא היתה כמותה
 הוא אינו שליח ד'!
 כלומר: משה רבנו אמר לעם ישראל לבחון את אמיתות נבואתו בנבואת
 פורענות!

3. דברי הנביא מיכיהו בן ימלה לאחאב מלך ישראל

כעין זה מצאנו גם אצל הנביא מיכיהו בן ימלה.
 כך נאמר בספר מלכים (א פרק כ"ב):
א. וישבו שלש שנים, אין מלחמה בין ארם ובין ישראל.
ב. ויהי בשנה השלישית, וירד יהושפט מלך יהודה אל מלך ישראל.
ג. ויאמר מלך ישראל אל עבדיו: הידעתם כי לנו רמת גלעד, ואנחנו מחשים מקחת
 אותה מיד מלך ארם.
ד. ויאמר אל יהושפט: התלך אתי למלחמה רמת גלעד?
 ויאמר יהושפט אל מלך ישראל: כמוני כמוך, כעמי כעמך, כסוסי כסוסך.
ה. ויאמר יהושפט אל מלך ישראל: דרש נא כיום את דבר ד'.
ו. ויקבץ מלך ישראל את הנביאים, כארבע מאות איש, ויאמר אלהים: האלך על
 רמת גלעד למלחמה, אם אחדל? ויאמרו: עלה, ויתן ד' ביד המלך.
ז. ויאמר יהושפט: האין פה נביא לד' עוד ונדרשה מאותו?
ח. ויאמר מלך ישראל אל יהושפט: עוד איש אחד לדרש את ד' מאתו, ואני שנאתיו,
 כי לא יתנבא עלי טוב, כי אם רע, מיכיהו בן ימלה.
 ויאמר יהושפט: אל יאמר המלך כן.
ט. ויקרא מלך ישראל אל סריס אחד ויאמר: מהרה מיכיהו בן ימלה.
י. ומלך ישראל ויהושפט מלך יהודה ישבים איש על כסאו מלבשים בגדים בגרן
 פתח שער שמרון, וכל הנביאים מתנבאים לפניהם.
יא. ויעש לו צדקיה בן כנענה קרני ברזל ויאמר: כה אמר ד': באלה תנגח את ארם
 עד כלתם.
יב. וכל הנבאים נבאים כן לאמר: עלה רמת גלעד והצלח ונתן ד' ביד המלך.
יג. והמלאך אשר הלך לקרא מיכיהו דבר אליו לאמר: הנה נא דברי הנביאים פה
 אחד טוב אל המלך, יהי נא דברך כדבר אחד מהם ודברת טוב.
יד. ויאמר מיכיהו: חי ד' כי את אשר יאמר ד' אלי אתו אדבר.

טו. ויבוא אל המלך, ויאמר המלך אליו: מיכיהו, הנלך אל רמת גלעד למלחמה, אם נחדל? ויאמר אליו: עלה והצלח, ונתן ד' ביד המלך⁸.

טז. ויאמר אליו המלך: עד כִּמָּה פעמים אני מִשְׁבַּעךָ אשר לא תדבר אלי רק אמת בשם ד'.

יז. ויאמר: ראיתי את כל ישראל נִפְצִים אל ההרים, כצאן אשר אין להם רֹעָה, ויאמר ד': לא אדנים לאלה, ישובו איש לביתו בשלום.

יח. ויאמר מלך ישראל אל יהושפט: הלוא אמרתי אליך: לוא יתנבא עלי טוב, כי אם רע.

יט. ויאמר: לכן שמע דבר ד': ראיתי את ד' יֵשֵׁב על כסאו, וכל צבא השמים עֹמְד עליו מימינו ומשמאלו.

כ. ויאמר ד': מי יפתה את אחאב ויעל ויפל ברמת גלעד? ויאמר זה בָּכָה וזה אִמָּר בָּכָה.

כא. ויצא הרוח ויעמד לפני ד' ויאמר: אני אפתנו. ויאמר ד' אליו: בָּמָה?

כב. ויאמר: אצא והייתי רוח שקר בפי כל נביאיו.

ויאמר: תפתה וגם תוכל, צא ועשה כן.

כג. ועתה הנה נתן ד' רוח שקר בפי כל נביאך אלה, וד' דבר עליך רעה.

כד. ויגש צדקיהו בן כנענה ויכה את מיכיהו על הלחי ויאמר: אי זה עבר רוח ד' מֵאֵתִי לדבר אותך?

כה. ויאמר מיכיהו: הנך ראה ביום ההוא אשר תבא תְּדַר בְּתֹדָר לְהַחֲבֶה.

כו. ויאמר מלך ישראל: קח את מיכיהו, והשיבהו אל אֶמֶן שר העיר, ואל יואש בן המלך.

כז. ואמרת: כה אמר המלך: שימו את זה בית הכלא, והאכילו לחם לחץ ומים לחץ, עד באי בשלום.

כח. ויאמר מיכיהו: **אם שוב תשוב בשלום - לא דבר ד' בי.** ויאמר: **שמעו עמים כלם**⁹.

כט. ויעל מלך ישראל ויהושפט מלך יהודה רָמַת גלעד.

ל. ויאמר מלך ישראל אל יהושפט: התחפש נָבֵא במלחמה, ואתה לבש בגדיך, ויתחפש מלך ישראל, ויבוא במלחמה.

⁸ עיין רש"י שם, שכתב: "עלה והצלח - לא אמר לו בשם ד'.

ונתן ד' - הלואי יתן ביד המלך".

והרד"ק שם כתב: "עלה והצלח - דרך התול אמר לו כלשון שאר הנביאים, ולא אמר לו: 'כה אמר ד', שהרי נשבע: 'כי את אשר יאמר ד' אותו אדבר'. והכיר מלך יהודה בלשונו כי דרך התול היה אומר לו, לפיכך אמר לו: 'עד כמה פעמים אני משביעך'. וכיון שהשביעו אמר לו האמת בשם ד'".

⁹ עיין ב"מצודת דוד" שם שכתב: "ויאמר - אמר דברו להשמיע לכולם. ואמר: 'שמעו עמים כולם' רוצה לומר: כל השבטים, כי כל שבט קרוי עם".

לא. ומלך ארם צוה את שרי הרכב אשר לו, שלשים ושנים לאמר: לא תלחמו את קטן ואת גדול, כי אם את מלך ישראל לבדו.

לב. ויהי כראות שרי הרכב את יהושפט, והמה אמרו: אך מלך ישראל הוא, ויִסְרוּ עליו להלחם. ויזעק יהושפט.

לג. ויהי כראות שרי הרכב כי לא מלך ישראל הוא, וישבו מאחוריו.

לד. ואיש משך בקשת לְתִמּוֹ, ויכה את מלך ישראל בין הדבקים ובין הַשָּׁרֵן. ויאמר לרכבו: הפך ירך והוציאני מן המחנה, כי הִקְלִיתִי.

לה. ותעלה המלחמה ביום ההוא, והמלך היה מעמד במרכבה, נכח ארם, וימת בערב, ויִצָּק דם המכה אל חיק הרכב.

לו. ויעבר הַרְנָה במחנה כבֹּא השמש לאמר: איש אל עירו ואיש אל ארצו.

לז. וימת המלך, ויבוא שמרון, ויקברו את המלך בשמרון.

גם בפרשה זו מיכיהו אמר לכל ישראל לבחון את אמיתות נבואתו בנבואות פורענות!

סיכום

א. התורה אומרת שהנביא יִדְעֵ כנביא אמת אם דבריו יתקיימו.

ב. שאלו המפרשים שמצאנו בתנ"ך מספר נבואות של נביאי אמת שלא התקיימו!

ג. המפרשים הסבירו שדווקא נבואות טובות צריכות להתקיים, אבל נבואות פורענות יכולות להתבטל אם חזרו בתשובה. ושזו היתה משמעות דברי ירמיהו לנביא השקר חנניה בן עזור.

ד. המפרשים הקשו מיעקב שקיבל נבואה לטובה, ואף על פי כן חשש שהיא לא תתקיים שמא יגרום החטא!

ה. ענה הרמב"ם שאם הנבואה נאמרה לנביא עצמו - יתכן והיא לא תתקיים, כיון שהוא יודע שנבואתו אמת.

ו. שאלו המפרשים שלכאורה נבואת משה: "עד יעבור עמך ד" - זו ביאה ראשונה, 'עד יעבור עם זו קנית' - זו ביאה שנייה. מכאן אמרו חכמים: ראויים היו ישראל ליעשות להם נס בימי עזרא כדרך שנעשה להם בימי יהושע בן נון, אלא שגרם החטא" לא התקיימה!

ז. ענו המפרשים שזו אינה נבואה מפורשת, ופשט הנבואה הוא על ישראל בכניסתם לארץ בזמן יהושע, כמו שתרגם אונקלוס שם, והיא התקיימה.

אלא שחז"ל הוסיפו שהיה יכול להיות לה קיום נוסף בימי עזרא, אילו היו ישראל זוכים, והם לא זכו.

ח. עוד שאלו המפרשים שבספר ירמיהו פרק י"ח נאמר לכאורה שאין הבדל בין נבואה לטובה לבין נבואה לרעה!

ט. ענו המפרשים ששם אין מדובר בנבואה שנאמרה לנביא, אלא בדיבור שהקב"ה דבר כביכול אל לבו. אבל בדבר טוב שנאמר לנביא - ד' לא יחזור בו גם אם האדם יקלקל את מעשיו.

י. שאלנו: מדוע התורה אינה אומרת בפירוש שדווקא על ידי נבואות טובות תתברר אמיתות הנבואה?

יא. ענינו שהיו נבואות פורענות שהיו חיבות להתקיים, ואם הן לא היו מתקיימות הנבואה היתה מוכחשת, כיון שאותם נביאים תלו את אמיתות נבואתם בהתקיימות אותן נבואות פורענות!

יהי רצון שנוזכה לחזור בתשובה שלמה, ולראות בשוב הנבואה לעמנו¹⁰.

¹⁰ עיין עוד במאמר "האם הנבואה לטובה שאמרה חולדה הנביאה לא התקיימה?!" בספרי "הדר הנביאים" עמ' 471 ואילך.